

Анатолій Коструба

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права
Навчально-наукового юридичного інституту
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9542-0929>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/N-1070-2017>
priminterpar@yahoo.com

DOI: 10.33498/Юш-2019-01-167

Михайло Хоменко

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8031-850X>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/P-5198-2016>
khomenko@univ.net.ua

УДК 347.1

ГЕНЕЗА ВЧЕННЯ ПРО ЮРИДИЧНІ ФАКТИ У НАУЦІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена дослідженню історичного розвитку наукових уявлень про юридичні факти у доктрині приватного права. Особлива увага приділена підходам до визначення поняття “юридичний факт” в Інституціях Гая, Цивільному кодексі Східної Галіції 1797 р., Австрійському цивільному уложенні 1811 р., Цивільному кодексі Франції 1804 р., Німецькому цивільному уложенні 1899 р.

Проаналізовано “класичні” підходи до визначення поняття “юридичний факт” у доробках Ф. Савіньї, Г. Дернбурга, Р. Зома, Г. Пухти, А. Тона, Є. Цительмана, Л. Еннекцера, Б. Віндшайда, К. Ларенца, Ф. Віакера, Р. Кніпера та ін.

Констатується, що закріплення поняття “юридичний факт” у ч. 2 ст. 11 Цивільного кодексу України (ЦК України) є свідченням сприйняття усталеної теоретичної позиції, за якою підставою виникнення цивільних прав та обов’язків є саме юридичні факти.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що юридичні факти здатні забезпечити рух не тільки правовідносин. Юридичні факти можуть породжувати також і правоздатність, дієздатність, не кореспондуючі один одному суб’єктивні права та юридичні обов’язки, окремі правомочності.

Доведено, що сучасний погляд на природу юридичного факту зміщується з позиції визнання державою відповідного явища зовнішнього світу як такого факту у напрямі визнання юридичним фактом наслідку відповідного явища дійсності.

© Анатолій Коструба, Михайло Хоменко, 2019

При цьому підставою надання такому факту юридичного значення виступають, окрім правової норми, й інші правові регулятори поведінки учасників цивільних відносин (зокрема, договір).

Окрема увага авторів приділена дослідженню юридичного складу. Під “юридичним складом” у статті розуміється сукупність юридичних фактів, які в структурній єдності спричиняють наслідок у вигляді встановлення, реалізації і припинення суб’єктивних цивільних прав, юридичних обов’язків, цивільних правовідносин загалом тощо. У такому разі окремі юридичні факти входять до юридичного складу як його елементи.

Визначено загальні та спеціальні ознаки юридичного факту. Загальні ознаки юридичного факту: 1) конкретність; 2) суб’єкт-об’єктивована обумовленість; 3) спричиненість; 4) індивідуальність; 5) просторова і темпоральна визначеність; 6) нормативна формалізованість; 7) консеквентність. Спеціальні ознаки юридичного факту: 1) характер спричинених наслідків; 2) регресивність інформації; 3) комбінованість юридичних фактів.

Поняття юридичного факту розкривається у ролі комплексу загальнофілософських і спеціально-правових ознак (тому визначення юридичного факту ґрунтується на його розумінні як наслідку фрагмента реальності, встановлення якого нормативно-формалізовано впливає на розвиток правопоглинаючих конструкцій у суспільних відносинах).

Враховуючи новітні підходи до визначення природи юридичних фактів у цивільному праві, доволі актуальним, на думку авторів, вбачається проведення рекодифікації цивільного законодавства України та удосконалення відповідних положень чинного ЦК України з урахуванням доробків сучасної цивілістичної доктрини.

Ключові слова: юридичний факт; юридичний склад; цивільно-правова норма; правовідношення; цивільно-правове зобов’язання.

Поняття “юридичний факт” тісно пов’язане з поняттями “право”, “правова норма”, “правовідносини” та іншими суміжними категоріями. Юридичний факт перебуває у генетичному, причинно-наслідковому, функціональному та гносеологічному зв’язку із зазначеними вище категоріями. Від наукової інтерпретації останніх залежить визначення поняття “юридичний факт”.

Доктрині приватного права притаманне дуалістичне розуміння юридичного факту. Аналіз підходів до виникнення конкретних правовідносин дає можливість стверджувати, що йдеться про різні явища: з одного боку, про реальні дії, стани як підстави виникнення, зміни або припинення правовідносин, а з другого – про їх правові моделі, рішення суду, юридичні акти, які виконують аналогічну функцію.

Перші згадки про юридичний факт як реальну дійсність містяться в Інституціях Гая (зокрема, контракт, квазіконтракт, делікт, квазіделікт). Згодом зазначалося про односторонню угоду. При цьому римським пра-

вом не було розроблено “спільного знаменника” для усіх підстав виникнення зобов’язань.

Інтенсивний розвиток цивільного обороту зумовив появу нових наукових підходів до відомих із часів римського права підстав виникнення зобов’язань. Стрімкий розвиток економічного обороту дав можливість розглядати юридичні факти інакше, досліджувати їх не лише як підставу виникнення зобов’язання, а й як підставу зміни та припинення правовідношення тощо.

Поняття “юридичний факт” та його визначення до юридичної доктрини ввів Ф. Савіньї, на думку якого виникнення і припинення конкретного правовідношення щодо будь-якої особи повинно обумовлюватися конкретною дією/подією (яку він і визначав юридичним фактом). До того ж, на його переконання, правила оцінки обставин виникнення або припинення правовідношення в більшості випадків мають між собою як загальні, так і спеціальні особливості. Саме Ф. Савіньї, працюючи над переосмисленням римського права і системним його викладом, вперше сказав, що події, які зумовлюють виникнення чи припинення правовідносин, слід називати юридичними фактами¹.

Зазначимо, що правове значення всіх видів юридичних фактів, з одного боку, і їх відмінності – з другого, не тільки зумовили їхню доктринальне узагальнення та подальшу класифікацію, а й мали наслідком створення універсальних та абстрактних правових норм. Наприклад, положення, що визначають юридичні факти і їхні наслідки для конкретних видів цивільних правовідносин, були включені до Цивільного кодексу Східної Галіції 1797 р. (далі – Кодекс), який сьогодні називають першою кодифікацією приватного права в Європі².

Кодекс створений на основі теорії природного права. У статтях 29 і 31 йдеться про те, що людські права з’являються переважно з народження; про право на збереження життя; про набуття необхідних для життя речей; про самозахист; про піклування про свою репутацію і громадську думку; про користування своїми речами на власний розсуд тощо³. У статті 30 закріплювалися гарантії права власності на речі і принципи свободи договору, у ст. 41 – необхідність не просто в наявності підстави для виникнення права, а й обов’язок праволодільця пред’явити докази володіння правом, якщо основою цього права були дії, факти чи події. Таким чином, означена вище стаття Кодексу містила класифікацію юридичних фактів як підстав виникнення конкретного зобов’язання, а також закріп-

¹ Manigk A, *Tatsachen, juristische – Handwörterbuch der Rechtswissenschaft*, б 5 (1928) 847.

² А Гужва (пер.), О Кутателадзе и В Зубарь (под ред.), *Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. Codex civilis pro Galicia Orientali anni MDCCXXCVII* (Статут 2013) 10-1.

³ Там само 13.

лювала їх юридичне значення (“право повинно визнаватися будь-яким законним способом”). Решта статей визначали юридичні факти, які були підставою для виникнення конкретного речового або зобов’язального права. Як слушно зазначає Ф. Карагусов, розмаїття юридичних фактів у Кодексі вражає (захоплення речі, притримання, вступ у володіння, договір, законодавчий припис тощо)⁴.

Прийнятий в Австрійській імперії Австрійський цивільний кодекс (Австрійське цивільне уложення 1811 р.), який практично замінив Кодекс, містить норми, які вказують на обставини, що визнаються законними підставами для виникнення цивільних прав (зі свого боку означені підстави поділяються на способи й умови здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов’язків). До того ж положення Австрійського цивільного уложення можна умовно поділити на дві групи: загальні положення про підстави виникнення цивільних прав і положення про підстави виникнення конкретних цивільних прав⁵.

Якщо ж звернутися до Кодексу Наполеона, то можна зазначити, що юридичні факти також лежать в основі виникнення цивільних правовідносин або слугують підставою для їх трансформації. Значна кількість його положень сформульована таким чином, щоб дати змогу в кожній конкретній життєвій ситуації простежити безпосередній зв’язок між фактичними обставинами і нормами права, що регулюють виникнення відповідних суб’єктивних прав, і, як наслідок, застосувати відповідну правову норму. Наприклад, Перша книга (“Про особи”) спрямована на регулювання правового положення громадян, межі їх суб’єктивних прав, які обомовлені народженням, громадянством, досягненням певного віку, укладенням або розірванням шлюбу, народженням дітей тощо. Зі свого боку Книга третя Кодексу Наполеона перераховує юридичні факти, які можуть бути підставами для набуття права власності на майно, включаючи спадкування, заповіт, дарування, знахідку тощо. Згідно зі ст. 1370 допускається виникнення деяких зобов’язань (правовідносин) за відсутності договору, але на підставі закону або внаслідок особистих дій зобов’язаної особи (квазідоговір), тоді як відповідно до ст. 1382 дії, які спричинили шкоду, також обумовлюють виникнення зобов’язання із заподіяння такої шкоди.

Зазначимо, що після проведеної реформи зобов’язального права Цивільний кодекс Франції (далі – ЦК Франції) зазнав суттєвих змін.

⁴ Ф Карагусов, ‘О влиянии учения о юридических фактах на развитие законодательства и юридической практики’ в *Юридические факты как основания возникновения, изменения и прекращения гражданских правоотношений: Материалы международной науч-практ конф в рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященные 20-летию НИИ частного права и 10-летию КМА* (Деуир-Китап 2016) 74.

⁵ *Das Osterreichische ABGB – The Austrian Civil Code. Text of the law ingl glossary: German/English* (LexisNexis 2013).

Основні напрями реформування французького договірної права були визначені Законом від 16 лютого 2015 р. “Про модернізацію та спрощення правових норм і процедур у сфері правосуддя та внутрішніх справ”⁶. Внесені зміни є не окремими поправками до ЦК Франції, а єдиним масивом норм, серед яких є не лише принципово нові, а й вже раніше чинні, а також виключно технічні зміни. Нові положення набрали чинності 1 жовтня 2016 р. та увійшли до третьої книги “Про різні способи набуття власності”. У контексті досліджуваної проблематики значний інтерес становить норма ст. 1100 ЦК Франції, відповідно до якої зобов’язання виникають із юридичних дій, юридичних фактів або безпосередньо із закону. Вони можуть виникати з добровільного виконання або обіцянки виконати обов’язок сумління перед іншими особами (фр. “*la promesse d’exécution d’un devoir de conscience envers autrui*”). Остання опосередковує трансформацію натурального зобов’язання в цивільне (наприклад, якщо боржник за натуральним зобов’язанням зобов’язався виконати або почав виконувати це зобов’язання). Можемо констатувати, що ст. 1100 ЦК Франції є однією з небагатьох писаних норм, яка регулює натуральні зобов’язання.

Аналогічне значення юридичні факти мають і в Цивільному уложенні Німеччини⁷. Численні його статті містять пряму вказівку на конкретні юридичні факти: наприклад, на момент народження для виникнення правоздатності людини (§ 1), згода законного представника для дійсності волевиявлення неповнолітнього (§ 107), прощення боргу кредитором (§ 397), договір товариства для виникнення обов’язку сприяти досягненню єдиної мети (§ 705), обов’язковість вказівки в заповідальному распорядженні для набуття статусу опікуна (§ 1777) та інші обставини, передбачені в інших статтях цього документа.

Викладене вище дає підстави для висновку, що розуміння юридичного факту як у науці, так і в законодавстві сформувалося у руслі формально-догматичної юриспруденції з урахуванням значного впливу юридичного позитивізму, зокрема й на основі наукових поглядів Г. Дербурга, Р. Зома, Г. Пухти, А. Тона, Є. Цительмана, Л. Еннекеруса та інших учених.

Означений підхід пандектного права щодо розуміння юридичних фактів панував у Німеччині протягом усього XIX ст. Ще 1887 р. Б. Віндшайд зазначав, що окремі моменти фактичних обставин, на основі яких відбувається виникнення, припинення і зміна прав, є юридичними фак-

⁶ À la modernisation et à la simplification du droit et des procédures dans les domaines de la justice et des affaires intérieures: Loi № 2015-177 du 16 février 2015 <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030248562&dateTexte=20180331>> (accessed: 28.01.2019).

⁷ Ф Бернгейт и И Колер, *Гражданское уложение Германской империи в процессе его образования* (Сенат Тип 1910).

тами. Фактичні обставини можуть складатися з одного окремого факту, але вони також можуть бути утворені зі співіснування багатьох фактів⁸. На думку науковця, вирішальною при виникненні, зміні або припиненні правовідношення є не людська воля, а воля закону, яка наділила учасників правовідношення “юридичною дієвістю”.

Концепцію юридичних фактів критикували К. Ларенц і Ф. Віакер. Вчені дотримувалися думки, що в основі зазначеної концепції лежить абстрактний, ворожий суспільству індивідуалізм. Замість механічно сконструйованих правовідносин необхідно використовувати інститути приватного права “народного порядку”, з урахуванням конкретних цілей народних правителів⁹.

Р. Кніпер дійшов висновку, що у XIX ст. інститут юридичних фактів відіграв величезну роль, однак він не потрібен для надання юридичної обов’язковості відносинам між особами. Норми встановлюють, які факти повинні мати місце для обґрунтування конкретних правових наслідків. Істотним є лише те, що вони розроблені “авторизованим розробником норм” на основі писаної або неписаної конституції певного суспільства. Які саме факти є релевантними, визначається з огляду на зміст конкретних норм, а не подальшу юридичну дію, коли певне коло фактів визначається заздалегідь і згодом називається “юридичними” фактами, щоб виключити всеохоплюючий “емпіризм”¹⁰. Підтримуючи позицію німецьких правників, Р. Кніпер зазначає, що ні факт, названий юридичним, ні приватна автономія на укладення договору не впливають на виникнення правовідношення. Тільки закон або рішення суду у *common law* є підставами виникнення юридичного зобов’язання. Саме тому, на думку автора, відсутня потреба зазначати про теорію і концепцію юридичних фактів, адже всі тогочасні наукові дискусії ґрунтувалися на суспільно-політичних підходах XIX ст.¹¹.

Не погоджувачись із таким категоричним твердженням Р. Кніпера, зазначимо, що теорія юридичних фактів викликала науковий інтерес і на початку XX ст. Так, у працях Є. Васьковського, Д. Грімма, Н. Коркунова, В. Синайського, Г. Шершеневича та інших учених простежується ідея щодо єдиного правового поняття виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

⁸ Б Виндшейд, *Учебник пандектного права* (1874) 182.

⁹ K Larenz, *Vertrag und Unrecht I* (1936) 12.

¹⁰ Р Кніпер ‘Юридические факты: возникновение и упадок одного правового института в немецком праве’ в *Юридические факты как основания возникновения, изменения и прекращения гражданских правоотношений: материалы Международной науч-практ конф в рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященной 20-летию НИИ частного права и 10-летию КМА* (Деуир-Китап 2016) 61.

¹¹ Там само 62.

Зокрема, Л. Петражицький у своїх працях звертав увагу на односторонність формально-догматичної юриспруденції, її схильність до “юридичної містики”, надавав юридичним фактам своє суб’єктивно-психологічне трактування. Під юридичними фактами вчений розумів не зовнішні, об’єктивні, а виключно уявні події, що мають вирішальне значення у правовому житті. При цьому акцент зміщувався у бік не власне факту укладення договору як такого, а у площину сприйняття існування такого факту¹². Означений підхід не був сприйнятий науковою спільнотою, адже зводив нанівець значення юридичних фактів у правовій системі¹³.

Н. Коркунов наводив визначення юридичного факту як сукупності таких змін, які взяті разом і мають юридичне значення. А оскільки юридичне значення факту обумовлюється виключно тим, що він зумовлює застосування юридичної норми, то, на думку вченого, можна зазначити про сукупність таких змін, які обумовлюють застосування закону¹⁴. Означену позицію щодо юридичних фактів поділяв і Ю. Гамбаров, на думку якого, юридичні факти – це підстава для наслідків дії правових норм¹⁵.

Є. Васьковський тлумачив юридичні факти крізь призму обставин, які породжують зміни в правах і можуть бути проведені завдяки волі зацікавлених осіб (договір) або ж відбуватися незалежно від неї (смерть, закінчення строку тощо). У першому випадку вони називаються юридичними діями, а у другому – юридичними подіями¹⁶.

О. Красавчиков розглядав юридичні факти як факти реальної дійсності, об’єктивні факти, явища, що існують незалежно від нашої свідомості. Існуючи об’єктивно, юридичні факти за своєю природою і змістом можуть бути продуктами свідомої діяльності людей (наприклад, юридичні дії). Відповідно до цього юридичний факт – це такий факт реальної дійсності, з яким норми чинного права пов’язують виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин¹⁷.

Отже, природа юридичного факту розкривається з позиції юридичного позитивізму як обставини дійсності, настання якої обумовлено дією правової норми. Про юридичний факт як про конкретну життєву обставину, з настанням якої норма права пов’язує виникнення, зміну та припинення правовідносин, говорив С. Алексеев. На його думку, юридичні факти – це конкретні життєві обставини, з якими норми права

¹² Л. Петражицкий, *Теория права и государства в связи с теорией нравственности*, т 2 (1910) 458-9.

¹³ В. Исаков, *Юридические факты в советском праве* (Юридическая литература 1984) 6.

¹⁴ Н. Коркунов, *Лекции по общей теории права* (Книж маг А. Ф. Цинзерлинга 1890) 305.

¹⁵ Ю. Гамбаров, *Гражданское право*, т 1 (2003) 646.

¹⁶ Е. Васьковский, *Учебник гражданского права* (Книж маг Н. К. Мартынова 1894) 168.

¹⁷ О. Красавчиков, *Юридические факты в советском гражданском праве* (Госюриздат 1958) 87.

пов'язують виникнення, зміну та припинення правовідносин¹⁸. Зі свого боку С. Кечек'ян стверджував, що юридичні факти – це факти або події, з якими норми права пов'язують настання певних юридичних наслідків¹⁹. М. Александров стверджував, що життєві факти самі по собі не мають іманентної властивості бути чи не бути юридичними фактами. Вони стають юридичними фактами у випадку, коли такого значення їм надають норми права. Факти одного й того ж виду можуть бути чи не бути юридичними фактами залежно від того, як вони розцінюються зведеною в закон волею панівного класу²⁰. Нарешті, Р. Халфіна, говорячи про юридичні факти, звертала увагу на те, що про юридичний факт слід зазначати лише як про обставину, з якою норма права пов'язує рух правовідносин²¹.

У пострадянські часи, у межах формально-догматичного підходу, відбувається зміна напряму дослідження теорії юридичних фактів у бік визначення їх ролі у розвитку правовідносин, встановлення їх структури, акцентується увага не так на факті, як на наслідках його настання та юридичному значенні для розвитку правових відносин.

Так, З. Ромовська стверджує, що юридичні факти є підставами не лише виникнення цивільних прав та обов'язків. На думку вченої, юридичний факт – це термін, який стосується не тільки виникнення, а й зміни і припинення прав та обов'язків²².

Зі свого боку М. Рожкова, аналізуючи дефініції юридичних фактів, зазначає, що, визначаючи поняття юридичного факту, в його основу покладається розуміння реальної життєвої ситуації, і наголошує на тому, що дефініція має об'єднувати такі ознаки: 1) закріплення у нормі права абстрактної моделі обставини, з настанням якої пов'язують певні юридичні наслідки; 2) фактичне (реальне) настання життєвих обставин; 3) можливість самостійно породжувати юридичні наслідки. Зважаючи на означене вище, стверджується, що під “юридичним фактом” у цивільному праві необхідно розуміти реальну життєву обставину, з правовою моделлю якої цивільне право пов'язує певні юридичні наслідки і фактичне настання якої спричиняє такі наслідки у сфері цивільних правовідносин²³.

¹⁸ С. Алексеев, *Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования* (Статут 1999) 213.

¹⁹ С. Кечек'ян, *Правоотношения в социалистическом обществе* (АН СССР 1958) 125.

²⁰ Н. Александров, *Законность и правоотношения в советском обществе* (1955) 163.

²¹ Р. Халфина, *Общее учение о правоотношении* (Юридическая литература 1974) 285.

²² З. Ромовська, *Українське цивільне право: загальна частина. Академічний курс: підручник* (Атіка 2005) 325.

²³ М. Рожкова, *Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения* (Статут 2009) 14.

Із внесення поняття “юридичний факт” до “тіла” правової норми (ч. 2 ст. 11 Цивільного кодексу України) (далі – ЦК України)²⁴ впливає принципова позиція законодавця щодо сприйняття усталеної теоретичної позиції, за якою підставою виникнення цивільних прав та обов’язків є саме юридичні факти.

На думку О. Рябова, юридичний факт – це така життєва обставина, яка має не тільки соціальну, а й юридичну сторону, ознаки якої системно визначені правом. Саме ця ознака надає можливість зрозуміти здатність юридичного факту до породження правових наслідків у вигляді встановлення правових відносин, юридичний зміст якого складається із суб’єктивних прав і правових обов’язків суб’єктів права. Юридичний факт – це явище об’єктивної дійсності, що має здатність до юридичної оцінки, яка є основою для висновку про можливість використання або застосування норми (норм) права з метою регулювання породжених цим явищем правових відносин²⁵.

В. Ковальська стверджує, що під юридичними фактами у сімейному праві слід розуміти конкретні життєві обставини, правова конструкція яких передбачена або допустима сімейно-правовою нормою, настання якої спричиняє правові наслідки щодо сімейних правовідносин (виникнення, зміну, припинення, призупинення, перешкоджання або відновлення) та (або) щодо сімейної правосуб’єктності (виникнення, розширення, припинення або її обмеження)²⁶.

Зокрема, слід визнати, що юридичні факти здатні забезпечити рух не тільки правовідносин. Юридичні факти можуть породжувати також і правоздатність, дієздатність, не кореспондуючі один одному суб’єктивні права та юридичні обов’язки, окремі правомочності.

За загальним розумінням, підставою виникнення, припинення та зміни правовідносин (або “юридичним фактом”) визнаються обставини реального життя, з якими норми права пов’язують встановлення, зміну чи припинення правовідносин²⁷. А тому зрозумілим є те, що в самому понятті юридичного факту переплітаються два нерозривно пов’язаних моменти: матеріальний і юридичний. З одного боку, це явище дійсності – подія або дія, тобто матеріальний, а точніше “реальний” факт;

²⁴ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (дата звернення: 16.11.2018).

²⁵ А Рябов, ‘Юридические факты в механизме правового регулирования’ (автореф дис канд юрид наук, Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования “Нижегородский государственный университет им Н И Лобачевского” 2005).

²⁶ В Ковальська, ‘Юридичний факт як підстава зміни та припинення сімейних правовідносин’ (автореф дис канд юрид наук, Міжнародний гуманітарний університет 2013) 4.

²⁷ В Копейчиков (ред), *Загальна теорія держави і права* (Юрінком Інтер 1997) 193; О Харитонова та В Нагорняк, ‘До питання про поняття та класифікацію юридичних фактів’ (2006) 28 Актуальні проблеми держави і права 12-22.

з другого – це реальний факт, передбачений соціальними регуляторами, зокрема й нормою права, які породжують відповідні правові наслідки, і саме тому не може бути просто “фактом реальності”, а вважається фактом юридичним.

Отже, юридичним фактом є той наслідок дії обставин реальної дійсності, що призводить до “руху” правові відносини. Окремі обставини об’єктивної дійсності виступають у ролі передумови формування юридичного факту. Наведене обґрунтовується тим, що одна й та ж обставина дійсності може і не мати юридичного значення для деяких соціальних відносин. Крім того, однакова для різних відносин обставина може мати протилежні юридичні наслідки. Так, стихійне лихо має юридичне значення виключно у межах тих наслідків, які воно створює. Таким чином, ця подія сама по собі юридичного значення не має. Юридичного характеру набуває тільки наслідок її настання. Отже, юридичним фактом є наслідок певної обставини дійсності. Власне, стихійне лихо є виключно однією з умов формування юридичного факту.

Наведений науковий підхід до розуміння юридичного факту розширює Л. Чеговадзе. Автор вказує на те, що юридичний факт визначається як реальна життєва обставина, з якою норми права пов’язують юридичні наслідки. Юридичним фактом є не тому, що з його настанням право пов’язує наслідки, а тому, що у зв’язку з проявом факту право починає виконувати свої функції – регулятивну та охоронну – і впорядковувати дії індивідів. Правові наслідки спричиняються не явищем як таким, а саме правовим регулюванням певної сукупності обставин, які й становлять юридичний факт²⁸.

Таким чином, сучасний погляд на природу юридичного факту зміщується з позиції визнання державою відповідного явища зовнішнього світу як такого факту у напрямі визнання юридичним фактом наслідку відповідного явища дійсності. При цьому підставою надання такому факту юридичного значення виступають, окрім правової норми, й інші правові регулятори поведінки учасників цивільних відносин (зокрема, договір).

На думку деяких науковців, “юридичні факти – це факти реальної дійсності, передбачені...” і т. д. Однак, на нашу думку, передбаченість факту нормою права не вирішує проблеми, тому що навіть через “передбачення” явища одні факти можуть бути юридичними, а інші – ні. Поняття ж має відображати сутність юридичного факту, розкривати загальні, найсуттєвіші його ознаки, що відображають специфічні властивості цього явища як основи виникнення, зміни та припинення пра-

²⁸ Л. Чеговадзе, ‘Юридический факт как средство формальной определенности явлений’ в Канзафарова І (ред), *Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам’яті Є. В. Васильовського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Астропринт 2013) 83.

ввідносин, інші суміжні правові конструкції (права, обов'язки тощо). Вказівка на передбаченість нормою права, безумовно, є важливою ознакою юридичних фактів, але вона лише надає можливість відмежувати їх від інших соціальних фактів.

Так, незважаючи на те, що в юридичній літературі існують різні підходи до розуміння юридичних фактів, аналіз викладених вище позицій дав змогу дійти висновку, що юридичні факти виникають із потреб реалій життєдіяльності людей, суспільства і держави. Середовищем, з якого походять юридичні факти, є життя. Саме тому обставина, що не має місця у реальності, не може зумовити наслідок, який набуває характеру юридичного факту. “На майбутнє” може бути встановлена лише міра поведінки, обов'язковість здійснення тих чи інших дій тощо. Саме тому юридичні факти – це певні часові межі існування соціальних відносин, що розвиваються. Юридичний факт є основною умовою та підставою виникнення і розвитку цивільних відносин.

У юридичній літературі поряд із юридичними фактами виділяються й факти-правовідносини. Їх зміст зводиться до того, що для виникнення, припинення одного правовідношення юридичне значення має існування (чи відсутність) іншого правовідношення. Так, для виникнення відносин спільної власності чоловік та жінка мають перебувати у шлюбі.

Крім того, у багатьох випадках для досягнення наслідків, встановлених правовою моделлю поведінки учасників цивільних відносин, виникає необхідність у системному поєднанні декількох самостійних фактів, які мають юридичне значення. Означена сукупність юридичних фактів у теорії цивільного права отримала назву “юридичний склад”.

Юридичний склад – це сукупність юридичних фактів, які в структурній єдності спричиняють наслідок у вигляді встановлення, реалізації і припинення суб'єктивних цивільних прав, юридичних обов'язків, цивільних правовідносин загалом тощо. У такому разі окремі юридичні факти входять до юридичного складу як його елементи. Вказані елементи юридичного складу є відносно самостійними, оскільки передбачають автономні наслідки, встановлені правовою моделлю, визначеною сторонами правовідносин. Водночас такі юридичні факти у своїй сукупності формують цілісну систему, елементи якої перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. При цьому настання наслідку юридичного складу є результатом комбінованої дії усєї сукупності елементів, які входять до нього.

Поняття юридичного факту нерозривно пов'язане з такими юридичними категоріями, як “правова норма” та “правовідношення”. Однак відхід від нормативістського праворозуміння, який спостерегається

сьогодні в українському суспільстві, дає можливість стверджувати, що нормативність як ознака юридичного факту, якій приділено значну увагу в працях науковців радянського періоду, вичерпала себе. Поряд із правовою нормою існують інші засоби правового регулювання, які впливають на розвиток соціальних зв'язків, надаючи їм юридичного характеру (наприклад, судові акти). Так, саме цивільні відносини, які не лише призводять до настання обставин дійсності, наслідки яких мають юридичне значення, а й виникають завдяки ним.

Водночас конструктивна складність взаємообумовленості наведених правових конструкцій потребує встановлення місця юридичних фактів у механізмі правового регулювання суспільних відносин, визначення його ролі у правовому регулюванні, що є сучасним напрямом дослідження теорії юридичних фактів.

Правовий регулятор створює юридичну можливість виникнення, зміни і припинення цивільних відносин. Він вказує на ті умови, обставини (факти), за наявності яких правові зв'язки починають “рухатися”. Враховуючи викладене, юридичний факт опосередковує поєднання фактичної та юридичної сторони певної життєвої обставини. При цьому фактичною стороною є явище або процес об'єктивної дійсності, яке може мати місце в реальних суспільних відносинах, а юридичною – узгоджена сторонами модель, яка містить у собі ознаки персоніфікованої нормативності. Такий конструкт закріплює певну модель поведінки, якої мають дотримуватися учасники соціальної взаємодії.

Юридичний факт як другий елемент механізму правового регулювання цивільних відносин є тим правовим засобом, який опосередковує дію нормативних приписів.

Юридичні відносини (правовідносини) – це форма індивідуально-предметних суспільних відносин, у підґрунті яких саморегульовано сформовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників. Так, суспільні відносини як достатньо абстрактна категорія, наповнюючись саморегульованим суб'єктивним правом окремих осіб відносно предмета інтересу, конфігуруються в юридичне, тобто “навантажуються” обов'язковим для сторін змістом, що фіксується у певній формі.

Для правовідносин як елементу механізму правового регулювання характерна наявність в однієї сторони суб'єктивного цивільного права та кореспондуючого йому в іншій стороні юридичного обов'язку. Способом здійснення права однією стороною є виконання обов'язку іншою. Таким чином, з точки зору правової поведінки особи ми стверджуємо про існування окремої правової моделі юридичних фактів у суб'єктив-

ному цивільному праві, юридичному обов'язку, а також цивільних правовідносинах загалом.

Зважаючи на наведене, існування цивільних відносин є результатом взаємодії комплексу наведених передумов, тобто відносини виникають, змінюються і припиняються із настанням певних юридичних фактів, існування яких забезпечено відповідним правовим регулятором.

Отже, у процесі правового регулювання суспільних відносин юридичні факти відіграють свою службову роль. Вони наповнюють сформовану модель обставин дійсності реальним змістом. Як результат, формуються правові відносини. Юридичний факт є тією лінзою, заломлюючись через яку абстрактний, юридичний припис отримує застосування у конкретній ситуації.

Визначення поняття юридичних фактів потребує встановлення ознак, які їм притаманні. Такий підхід обумовлений тим, що філософська категорія "поняття" є однією з форм відображення світу, яка пов'язана із застосуванням узагальнення предметів та явищ через виділення предметів деякого класу за визначеними загальними і в сукупності специфічними для них ознаками.

Юридичним фактом є той наслідок фактичних обставин дійсності, існування якого, його юридичне значення, є проявом волевиявлення учасників відносин, обов'язковість якого закріплюється відповідним правовим регулятором. Конкретність юридичних фактів відображена у вихідному емпіричному узагальненні. При цьому цей емпіричний результат індивідуалізований відносно конкретної особи, яка набуває інтерес до нього через власне відчуття результату настання такого факту.

Суб'єктно-об'єктивована обумовленість юридичних фактів проявляється у тому, що його настання спричинено поведінкою особи або обставинами, на які така особа не впливає. При цьому юридичне значення наслідку життєвого явища є суб'єктивно обумовленим.

Юридичний факт розглядається як елементне явище, набуває в досвіді. Так, для пізнання світу необхідно мати спостережний доказ, яким цей факт і виступає. Його сутність полягає у тому, що виключно своїм існуванням у природі речей він сприяє реалізації правових відносин. Розумно, що відсутність обставин дійсності у природі не може призвести до настання певного наслідку. Наявність таких фактичних обставин дійсності передбачає сумарну активність їх умов як міру диференційованих форм руху та взаємодії матерії, що призводить до її переходу з однієї форми в іншу. Наведене свідчить, що ознакою юридичного факту є його спричиненість.

Індивідуальність юридичних фактів знаходить свій прояв у впливі наслідків його настання на поведінку конкретних осіб. Юридичні факти також є індивідуальними, оскільки для певного кола учасників цивільні відносини породжуються завдяки поведінці конкретних суб'єктів.

Варто зазначити, що юридичні факти є наслідком конкретних обставин дійсності, з якими пов'язується виникнення, зміна або припинення цивільних відносин. Отже, він породжує передбачені ним наслідки в певний час та певному місці. Вказане надає можливість визначити таку ознаку юридичних фактів, як просторова і темпоральна визначеність.

Окремо слід зазначити, що юридичного характеру набувають не всі наслідки фактичних обставин дійсності, а тільки ті, які мають відповідне значення для учасників цивільних відносин, що забезпечується завдяки ознаці нормативної формалізованості. Ця ознака передбачає, що юридичний характер факту надає відповідний правовий регулятор (договір, правова норма тощо).

Консеквентність як ознака юридичних фактів розкриває їх правову природу. Кожний юридичний факт є наслідком певних обставин реальної дійсності. Ці наслідки мають не тільки юридичний (формальний), а й фактичний (матеріальний) характер. Жодна обставина не може бути визнана юридичним фактом, якщо за цією обставиною право не визнає юридичного наслідку для учасників цивільних відносин²⁹. Формальний характер такого юридичного факту полягає в тому, що його настання спричиняє вплив на правову форму регламентації суспільних відносин, що призводить до виникнення правових відносин, їх зміни або припинення як форми існування суспільних відносин.

Окрім загальних ознак, юридичним фактам притаманні й спеціальні ознаки. Їхня природа обумовлена характером того наслідку, який несе в собі конструкція юридичного факту. Так, якщо таким наслідком є виникнення правових відносин, такий юридичний факт є правовстановлюючим. Зі свого боку, якщо наслідок зумовлює зміну правовідносин, його слід віднести до правозмінюючих. Кожен із наведених видів юридичних фактів наділений ознаками, які специфікують його у процесі правового регулювання цивільних відносин, встановлюючи їх, змінюючи структуру або припиняючи такі відносини загалом. Такими спеціальними ознаками є: характер спричинених наслідків, регресивність інформації, комбінованість юридичних фактів.

Характер спричинених наслідків вказує на те, що конкретні обставини об'єктивної дійсності впливають на розвиток цивільних відносин,

²⁹ В Андропова, 'Функції юридичних фактів у трудовому праві України' (2011) 4 Юридичний вісник 120-3.

його елементів (суб'єктивних прав, юридичних обов'язків), секундарних прав чи правосуб'єктність, встановлюючи, змінюючи чи припиняючи їх. Вказане свідчить, що з моменту настання юридичного факту зв'язок між учасниками правовідносин зазнає певної трансформації.

Така ознака, як регресивність інформації, проявляється у тому, що юридичний факт містить у собі відомості про характер суспільних відносин, які спричинили його настання та настання обумовлених його природою наслідків. За посередництвом цієї ознаки здійснюється прогнозування розвитку правовідносин. Отже, ознака регресивності інформації характерна для таких юридичних фактів, які забезпечують подальший розвиток вже існуючих правовідносин, якими є правозмінюючі та правоприпиняючі юридичні факти.

Досліджуючи ознаки юридичних фактів, слід звернути увагу на те, що деякі з них мають подвійну природу свого юридичного наслідку, їх комбінованість. Так, смерть особи – в юридичній кваліфікації обставин дійсності є подією, настання якої припиняє правові зв'язки між померлою особою та іншими учасниками відповідних правових відносин. Припиняючи правовідносини одного типу, цей юридичний факт спричиняє виникнення або зміну інших правовідносин, зокрема спадкових. Зауважимо, що такі наслідки мають одномоментний темпоральний вираз. Отже, деякі юридичні факти мають комбінований характер впливу на розвиток правовідносин, обумовлених ними.

Можемо констатувати, що поняття юридичного факту є комплексом загальнофілософських і спеціально-правових ознак. Тому визначення юридичного факту ґрунтується на його розумінні як наслідку фрагменту реальності, встановлення якого нормативно-формалізовано впливає на розвиток правопоглинаючих конструкцій у суспільних відносинах.

Дефініція юридичного факту містить вказівку щодо такої реальної ознаки життєвого явища, як здатність нести наслідки для учасників цивільних відносин. Перевага означеного вище визначення юридичних фактів полягає у тому, що воно, по-перше, міцно пов'язує факт із рухом реальних правовідносин; по-друге, враховує специфіку правової форми – широке використання правової моделі (юридичних актів, презумпцій, фікцій тощо); по-третє, спрямовує на дослідження не тільки “матеріальних”, а й інших – юридичних ознак визначення явища; по-четверте, акцентує увагу на тому, що правові наслідки настають не “самі по собі”, за наявності одних лише фрагментів дійсності, а опосередковуються спеціальною, суб'єктивною, юридично цілеспрямованою діяльністю людей.

Роль юридичних фактів не вичерпується появою, зміною, припиненням цивільних відносин. Юридичний факт в єдності формалізації з правовою нормою, договором тощо і правовідносинами визначає функціональність механізму правового регулювання суспільних відносин, а через нього і дію всього механізму правового впливу. Саме за допомогою юридичного факту зміст правового регулятора отримує своє реальне наповнення, фіксуючись у правовідносинах.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що XXI ст. для України стало поворотним моментом не тільки у переосмисленні місця і функцій права, а й знаменується радикальними змінами в інституційній структурі державно-правових явищ. Відновлення приватноправових засад у всіх сферах суспільного життя зумовило зміну ролі правової норми у регулюванні цивільних відносин.

Означена динаміка розвитку цивільних правовідносин зумовлює необхідність по-новому поглянути на процеси економічної та правової інтеграції, дослідити під іншим кутом зору спрямованість регулювання цивільних правовідносин на реалізацію приватних інтересів їх учасників.

Наведені явища у своїй сукупності є певними юридичними фактами, які слугують складовою (елементом) механізму правового регулювання цивільних відносин, що беруть свій початок від створення правової норми та супроводжують усі стадії реалізації. Завдяки механізму правового регулювання відбувається налагодження правових зв'язків між окремими суб'єктами соціуму. За наявності юридичних фактів (складів) суб'єкти наділяються правами, на них покладаються суб'єктивні обов'язки, визначається розвиток суспільних відносин тощо.

Враховуючи новітні підходи до визначення природи юридичних фактів у цивільному праві, доволі актуальним вбачається проведення рекодифікації цивільного законодавства України та удосконалення відповідних положень чинного ЦК України з урахуванням доробків сучасної цивілістичної доктрини.

REFERENCES:

List of legal documents

Legislation

1. À la modernisation et à la simplification du droit et des procédures dans les domaines de la justice et des affaires intérieures [On Modernization and simplification of law and procedures in the fields of justice and internal affairs]: Loi № 2015-177 du 16 février 2015 <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030248562&dateTexte=20180331>> (accessed: 28.01.2019) (in French).

2. *Das Osterreichesche ABGB – The Austrian Civil Code. Text of the law ingl glossary: German/English* (LexisNexis 2013) (in German and in English).
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 435 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (accessed: 16.11.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

4. Larenz K, *Vertrag und Unrecht* (1936) (in German).
5. Manigk A, *Tatsachen, juristische – Handwörterbuch der Rechtswissenschaft*, b 5 (1928) (in German).
6. Aleksandrov N, *Zakonnost' i pravootnosheniya v sovetskom obshhestve [Legality and Legal Relations in Soviet Society]* (1955) (in Russian).
7. Alekseev S, *Pravo: azbuka – teoriya – filosofiya: opyt kompleksnogo issledovaniya [Law: ABC-Theory-Philosophy: a Complex Research Experience]* (Statut 1999) (in Russian).
8. Gambarov Ju, *Grazhdanskoe pravo [Civil Law]* (2003) (in Russian).
9. Halfina R, *Obshchee uchenie o pravootnoshenii [General Doctrine of Legal Relations]* (Juridicheskaja literatura 1974) (in Russian).
10. Isakov V, *Juridicheskie fakty v sovetskom prave [Legal Facts in Soviet Law]* (Juridicheskaja literatura 1984) (in Russian).
11. Keček'jan S, *Pravootnosheniya v socialisticheskom obshhestve [Legal Relationship in a Socialist Society]* (AN SSSR 1958) (in Russian).
12. Korkunov N, *Lekcii po obshchej teorii prava [Lectures on the General Theory of Law]* (Knizh mag A F Cinzerlinga 1890) (in Russian).
13. Krasavchikov O, *Juridicheskie fakty v sovetskom grazhdanskom prave [Legal Facts in Soviet Civil Law]* (Gosjurizdat 1958) (in Russian).
14. Petrazhickij L, *Teoriya prava i gosudarstva v svyazi s teoriej npravstvennosti [Theory of Law and State in Connection with the Theory of Morality]* (1910) (in Russian).
15. Romovska Z, *Ukrainske tsyvilne pravo: zahalna chastyna. Akademichniy kurs: pidruchnyk [Ukrainian civil law: a general part. Academic Course: Textbook]* (Atika 2005) (in Ukrainian).
16. Rozhkova M, *Juridicheskie fakty grazhdanskogo i processual'nogo prava: soglasheniya o zashhite prav i processual'nye soglasheniya [Legal Facts of Civil and Procedural Law: Agreements on the Protection of Rights and Procedural Agreements]* (Statut 2009) (in Russian).
17. Vas'kovskij E, *Uchebnik grazhdanskogo prava [Civil Law Textbook]* (Knizh mag N K Martynova 1894) (in Russian).
18. Vindshajd B, *Uchebnik pandektnogo prava [Textbook of Pandect Law]* (1874) (in Russian).

Edited books

19. Berngeft F and Nechaev V (red), *Grazhdanskoe ulozhenie Germanskoj imperii v procese ego obrazovaniya [The Civil Code of the German Empire in the Process of Its Forming]* (Senat. Tip. 1910) (in Russian).
20. Guzhva A (per), Kutateladze O i Zubar' V (pod red), *Grazhdanskiy kodeks Vostochnoy Galitsii 1797 g. Sodekh civilius rgo Galicia Ogientali anni MDCCXXCVII [The Civil Code of Eastern Galicia 1797. Codex civilius pro Galicia Ozientali anni MDCCXXCVII]* (Statut 2013) (in Russian).
21. Kopeichikov V (red), *Zahalna teoriia derzhavy i prava [General Theory of State and Law]* (Yurinkom Inter 1997) (in Ukrainian).

Journal articles

22. Andronova V, 'Funktsii yurydychnykh faktiv u trudovomu pravi Ukrainy' ['Functions of Legal Facts in Labor Law of Ukraine'] (2011) 4 Yurydychnyi visnyk (in Ukrainian).
23. Kharytonova O and Nahorniak V, 'Do pytannia pro poniattia ta klasyfikatsiiu yurydychnykh faktiv' ['More on the Concept and Classification of Legal Facts'] (2006) Aktualni problemy derzhavy i prava 28 (in Ukrainian).

Conference paper

24. Chegovadze L, 'Juridicheskij fakt kak sredstvo formal'noj opredelennosti javlenij' ['Legal Fact as a Means of Formal Certainty of Phenomena'] v Kanzafarova I (red), *Treti yurydychni dysputy z aktualnykh problem pryvatnoho prava, prysviacheni pamiati Ye. V. Vaskovskoho: materialy Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii* [Third Legal Disputes on the Topical Issues of Private Law Dedicated to the Memory of Ye. V. Vaskovsky: materials of the International Scientific and Practical Conference] (Astroprint 2013) (in Russian).
25. Karagusov F, 'O vlijanii uchenija o juridicheskikh faktah na razvitie zakonodatel'stva i juridicheskoy praktiki' ['On the Impact of the Legal Facts Doctrine on the Development of Legislation and Legal Practice'] v *Yuridicheskie fakty kak osnovaniya vzniknoveniya, izmeneniya i prekrashcheniya grazhdanskikh pravootnosheniy: materialy mezhdunarodnoy nauch-prakt konf v ramkakh ezhegodnykh tsivilisticheskikh chteniy, posvyashchennye 20-letiyu NII chastnogo prava i 10-letiyu KMA* [Legal Facts as the Basis for the Emergence, Change and Termination of Civil-Law Relations: materials of the International Scientific and Practical Conference as Part of the Annual Civil Law Readings Dedicated to the 20th Anniversary of the Scientific Research Institute for Private Law and the 10th Anniversary of the Kazakhstan International Arbitration Court] (Deuir-Kitap 2016) (in Russian).
26. Kniper R, 'Juridicheskie fakty: vzniknovenie i upadok odnogo pravovogo instituta v nemeckom prave' ['Legal Facts: the Emergence and Decline of One Legal Institution in German Law'] v *Yuridicheskie fakty kak osnovaniya vzniknoveniya, izmeneniya i prekrashcheniya grazhdanskikh pravootnosheniy: materialy mezhdunarodnoy nauch-prakt konf v ramkakh ezhegodnykh tsivilisticheskikh chteniy, posvyashchennye 20-letiyu NII chastnogo prava i 10-letiyu KMA* [Legal Facts as the Basis for the Emergence, Change and Termination of Civil-Law Relations: materials of the International Scientific and Practical Conference as Part of the Annual Civil Law Readings Dedicated to the 20th Anniversary of the Scientific Research Institute for Private Law and the 10th Anniversary of the Kazakhstan International Arbitration Court] (Deuir-Kitap 2016) (in Russian).

Thesis abstracts

27. Kovalska V, 'Yurydychnyi fakt yak pidstava zminy ta prypynennia simeinykh pravovidnosyn' ['Legal Fact as the Ground for a Change and Termination of Family Relations'] (avtoref dys kand yuryd nauk, Mizhnarodnyi humanitarnyi universytet 2013) (in Ukrainian).
28. Rjabov A, 'Juridicheskie fakty v mehanizme pravovogo regulirovaniya' 'Legal Facts in the Legal Regulation Mechanism'] (avtoref dys kand yuryd nauk, Gosudarstvennoe obrazovatel'noe uchrezhdenie vysshego professional'nogo obrazovaniya "Nizhegorodskiy gosudarstvennyy universitet im N I Lobachevskogo" 2005) (in Russian).

Anatoliy Kostruba
Mykhailo Khomenko

THE GENESIS OF THE LEGAL FACTS DOCTRINE
IN THE CIVIL LAW SCIENCE

ABSTRACT. The article aims at investigating the historical development of scientific ideas of legal facts in the private law doctrine. The authors particularly focus on the approaches used to define the concept of “legal fact” in the institutions of Gaius, the Civil Code of Eastern Galicia of 1797, the Austrian Civil Code of 1811, the Civil Code of France of 1804, the German Civil Code of 1899.

The authors analyze “classical” approaches to the definition of the “legal fact” concept in works by F. Savigny, H. Dernburg, R. Sohm, G. Puchta, A. Ton, Ye. Tsytelman, L. Enneccerus, B. Windscheid, K. Lorenz, F. Wieacker, R. Knieper and others.

It is argued that the concept of “legal fact” enshrined in Part 2, Article 11 of the Civil Code of Ukraine (Ukraine’s CC) evidences the perception of a settled theoretical position according to which it is legal facts that lay the basis for the origination of civil rights and obligations.

According to the conclusion made on the basis of the study findings, the authors maintain that legal facts have a wider capability than just to ensure the movement of legal relations. Legal facts can also give rise to legal capacity, legal competence, subjective rights and legal obligations which do not correspond to each other, and separate legal authorities.

It is proved that the modern view on the legal fact’s nature is shifting from the position according to which the State recognizes a respective phenomenon of the outside world as such a fact towards recognition of a consequence of a respective phenomenon of reality as a legal fact. In this context, the grounds for imparting legal significance to such a fact are, along with a legal rule, other legal regulators of behavior of participants to civil relations (in particular, contract).

Special attention is paid to the study of the set of facts. In this article, the “set of facts” refers to a set of legal facts, which in the structural unity entail the consequence in the form of establishment, exercise and termination of subjective civil rights, legal obligations, civil legal relations in general etc. In this context, separate legal facts are incorporated in the set of facts as its elements.

The article defines general and special features of a legal fact. Common features of the legal fact are defined as follows: 1) it is specific; 2) it has subject-object causation; 3) attribution; 4) individuality; 5) spatial and temporal certainty; 6) normative formalization; 7) consequence. A legal fact also has special features, namely: 1) the nature of consequences it entails; 2) regressivity of information; 3) combination of legal facts.

The concept of legal fact is revealed through the role of a body of general philosophical and special legal features (and thus the definition of legal fact is based on its understanding as a consequence of a fragment of reality, the establishment of which in a normatively formalized manner affects the development of law-absorbent constructs in social relations).

Given the latest approaches to defining the nature of legal facts in civil law, the authors believe that it is crucial to make a recodification of civil legislation of Ukraine and improve the relevant provisions of the current Civil Code of Ukraine, with due regard for the developments of modern civil doctrine.

KEYWORDS: legal fact; set of facts; civil law provision; legal relations; obligation under civil-law.